

1. Ås kirke 1867.
2. Mariakirken, romansk steinkirke sluttet av 1100-tallet, ombygd til gotisk stil sluttet av 1200-tallet. Revet 1866, stein i kirkegårdsuren.
3. Børcheuo 1968. Her sto belthuset fra ca 1720, solgt 1957.
4. Her lå prestegården eller brann 1649. Arbeiderbolig for NLH 1854, brant 1867. (Svoveld kjøpt til prestegård i påvente av jernbanen, "Bunnelfordslinjen").
5. Stolbenbergs allé fra 1770-årene. Fulgte kongeværen fra Vollebekk til Nordreåsbekken.
6. Veksthusa, hagebruksavdelingen forsynt NLH med grønnsaker, frukt og bær.
7. Rest av de eldste grankekken planket av Abel Bergström ca 1850. I 1880-årene var her 5000 løpemeter grankekk langs veier og hager.
8. Åsbakken var hovedvei til 1870, avløst av nyetien langs Årungen (1870) og nåv. Drebakvei 1880.
9. Thorsrudgården
10. Bergstrømsstøtta, doret i hagebruk 1860-91. Her sto kornmagasinet noen år til sommeret gikk med til oppføringen av Plunderhop 1902. Niagarafallene
11. Høgskolens vannforsyning fra 1859. Kalle Svandammen omkr. 1910. Fra Andedammen. Hålogpunkt i det eldste parkanlegget som var tegnet av C.F. Liepe, utført av Bergström.
12. Smia. Vekstet og meieri 1859-1900. Boksmia fra 1907.
13. Høyskolepaviljongen 1910, post 1918, telefon-sentral.
14. Økonombygningen 1859, brant 1895, gjenoppført ca 1897.
15. Circus 1859, ombygd 1901
16. Tivoli - " - "
17. Tuntreet pl. 1859. (Avlegger på Pentagon)
18. Dahlstøtta, F.A. Dahl var skolens første direktør. Blodbeholdning, smørvalnøtt
19. Urbygningen 1900. Arkitekt Ole A. Svett, tegnet alle bygg fra ca 1895 til ca 1925.
20. Hirschstøtta. Populær direktør som fikk forfekt skole i 1909 p.g.a utroskap og ektsmisst.
21. Skolesteds geologisamling.
22. Tårnbygningen 1923-24.
23. Falsenstøtta, rest 1864 og 7 eiker planket samme år. Rimmetek fra 1905.
24. Kjemiproffens villa. (Joh. Lindeman)
25. Palmyra 1898. Her bodde Palmstrøm og Myrvold.
26. Tennisbanen (ca. 1925) over kongeværen.
27. Stor gammel poppel som sto ved Vollebekk da kornmagasinet ble drenert og opparbeidet til planteskole i 1862.
28. Parkgården 1867. Meieri og siden skolebygning til 1897.
29. Kallerstøtta. C.T. Koller direktør 1880-95
30. Skoleburet 1859, nå studentkirke
31. Landmarks villa, også kalt Kapellet eller Kapellen. Hermannsdal som bodde her i 1890-årene
32. Vognskuret 1859, senere fortrengt østover
33. Palasset, gresshus 1859, ombygd til husk- og stallmesterbolig 1880-årene
35. Stallmestergården
36. Trillingene
37. Meieriet 1953, her lå driftsbygningene som brant i sept. 1945.
38. Meieriet 1901, nå meierimuseum
39. Damsgård / Damgården ca 1898. ved skogsdammen
40. Fellesbygget 1958. Plankeren og frøkemotoren
41. gammel pokkikjeller i gromhang, nå kjemnelager
42. Lusitania, brukte for omstreifere og løsarbeidere
43. Ormen Lange
44. Kjemisk analyselab. 1963
45. Jordinstituttene 1970, delvis over kongeværen. Sjøabysser nedenfor på banta eller høgskolens sjøgrønt.
46. Føngnehøytungen. Cand. real Fougnar barberisamling (Christen 1800-20-årene)
47. Høyskoleinstituttene 1964 Løven/Gress 1992
48. Galgebøyet (utplanert 1974, gangveien)
49. Kommandanten håndverkerbolig 1867, bygd for assumerisummen eller prokurgården. Påbygd 1922
50. Likhøsta (Hasselbakke) 1902
51. Snekkertomtekk 1919.

Ås Historielag: rusletur 26.mai 1987
 NLH - enkelte trekk

tekst: VA

FREDERIK AUGUST DAHL

Indredepartementet engasjerte i 1854 F.A.Dahl som konsulent for planleggingen av NLH. Det fantes visstnok ingen kompetente størrelser i landet, og en måtte til Sverige for å hente ekspertise. Der var Ultuna landbruksinstitutt opprettet i 1848, og Dahl var inspektør ved instituttet.

Departementet arbeidet litt på siden av Stortinget med NLH-planene, og har nok hvistet Dahl i øret at man også ønsket å kjøpe naboendommene Vollebekk, Nordre Sorås og Kjerringjordet, som var på salg (tvangsauksjon). Departementet foretrakk å la konsulentene foreslå kjøp av naboendommene. Stortinget mente at prestegården var stor nok, og ville ha en billig og enkel skole. Tanken var å legge høyskolen opp ved kirken, der prestegården lå. Men Dahl argumenterte for arealutvidelse, og foreslo en sentral beliggenhet i Kroerenga, ved delet mellom Prestegården og Vollebekk. Beliggenheten ga et lunt miljø for park, planteskole og bygninger, men det overbevisende argumentet var vannforsyningen. Det ville bli vanskelig å skaffe vann nok opp på høyden ved prestegården. Andedammen og Skogsdammen ble anlagt som vannreservoar. Da planene var ferdige, ble F.A.Dahl oppnevnt som bestyrer ved høyskolen i 1858.

BEBYGGELSEN

Det var embetsmennene som ville ha skolen. Bondetingsmennene ville spare, og de mente at en høyere læreanstalt var uønskelig. Fra aralds tid hadde jo bondeguttene lært det de trengte hjemme.

I første byggeperiode (1850-årene) ble skolen bygd uten "luxus og forsiring", etter arkitekt Holtermanns tegninger. Bebyggelsen brot likevel radikalt med alle tradisjoner; tegl og utmurt bindingsverk.

I andre byggeperiode (1897-1902) ble hovedbygningene rundt tunet ombygd til sin nåværende skikkelse, og urbygningen ble oppført. Arkitekt var Ole Sverre, en av landets mest betydningfulle arkitekter til ut i 30-årene. På en eller annen måte har det lyktes ham å få gjennomslag for en arkitektonisk kvalitet og et særpreg vi neppe har maken til i Norge. For NTH ble opprettet i 1911, ble de norske arkitektene utdannet i Tyskland. Mye tyder på at norske arkitekter har fått en kvalitativt dårligere utdannelse etter 1911. (Det har vi tydelige eksempler på i Ås)

Tredje byggeperiode begynte med Tårnbygningen i 1923, og ble avsluttet med Studentsamfunnet i 1934. Tårnbygningen er også tegnet av Ole Sverre. Samfunnsbygningen er en av landets fineste funkisbygninger.

Fjerde byggeperiode begynte med fjøset etter brannen i 1946, og meieribygningene på branntomma tidlig i 50-årene. Etter den tid har det vært en stor og hektisk byggevirkshet, men det er langt mellom de arkitektoniske høydepunktene.

PARKEN

Fra første stund ønsket F.A.Dahl å skape en presentabel park omkring

skolen. Forbildet var svensk parkdultur og svenske hagebrukstradisjoner. Han engasjerte en tysk gartner med navnet LIEPE til å utforme en parkplan. Planen ble ikke gjennomført, og dessverre er planen heller ikke bevart. Et kart fra 1860-årene viser imidlertid enkelte trekk som ble gjennomført, bl.a. en landskapspark omkring tunet og Andedammen, samt planteskole og hagebruksfelt innrammet av granhølder og alleer. De gjenværende granhøldene kan altså være fra det eldste parkanlegget, og er i så fall Nordens eldste granhølder.

Den svenske gartneren ABEL OSCAR THEODOR BERGSTRÖM ble ansatt som hagebrukslærer. Han skulle gjennomføre LIEPEs parkplan. Planen måtte stor motstand, en presentabel park ville være sløseri til luksus og forsiring. Men en viss parkmessig standard lot seg likevel realisere ved hjelp av hagebrukets inntjeningsvevne. Hagebruken skulle skaffe skolen grønnsaker, frukt og bær, og var en innbringende virksomhet.

Fra 1880-årene ble hovedveien omlagt, og trafikkløsningen ble bedre. Parken ble gradvis større og mer landskapelig, med plener, blomster og arboretum (samling av forskjellige trær og busker i skogsmiljø)

Fra ca 1900 til 1920 fikk arbeidet med parkplanen en fastere form. Høyskolen skulle gjennomføres av slyngende spaserveier og utvikles til en landskapelig park med plener og tilfældige tregrupper. Blant annet skulle det anlegges en stor naturlig dam der Storeplen ligger idag. I denne tiden forsvant en rikholdig botanisk hage til fordel for en enklere parkmessig stil. Høyskolen hadde nå egen utdanning innen anleggsgartneri og hagekunst, og H. MISVÆR var skolens første professor innen faget.

Fra 1921 overtok OLAV L. MOEN. Han utarbeidet en samlet park- og reguleringsplan i 1923. Det sentrale høgskoleområdet slik det ligger idag, følger i hovedtrekk MOENS plan, men den opprinnelige planen ble på grunn av økonomi barbert til "enkel saklighet". Resultatet ble en beskjedent utstyrt park med svært beskjedne staudeinnslag, men likevel presentabel, velformet og innholdsrik - etter norske forhold. Typiske trekk er murene, trappene og vannarrangementene i nedre del av parken, omkring Tårnbygningen og Storeplen.

Niagarafallene er anlagt etter krigen, og utgjør et fint supplement i det stemningssettede parkmiljøet ved Andedammen. Ingen steder opplever man større intensitet enn ved Andedammen. Fra benkene på østsidan ser det ut som om vannflaten fortsetter ut mellom bygningene i tunet - en optisk illusjon som er mye brukt i klassisk hagekunst.

I de senere år har det skjedd en gradvis forenkling og utarming av høgskoleparken. Trær blir tyntet vek eller stammet opp, og undervegetasjon ryddes til plen. Demmed blir parken mer oversiktlig, og mister noe av sin strukturerte romvirkning. En del murer og trapper er fjernet og erstattet med plenskrånninger, og ikke minst er blomsterprækten nesten totalt forsvunnet. Det vi vel savner mest, er de karakteristiske trærne som hang eller lå utover Andedammens vannflate. Det er å håpe at parken nå blir tatt vare på med samme faglige entusiasme som i Dahls, Liepes, Bergstrøms, Misværs og Moens pioner- og oppbyggingstid.